(א) אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר [1]לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלא חנוף תחנף הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ה' א"ר יונתן גדולה [א]תשובה [ב](שמקרבת) את הגאולה שנאמר [2]ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל משום דשבי פשע ביעקב אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות שנאמר [3]שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך הא עון מזיד הוא וקא קרי ליה מכשול איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות שנאמר [4]ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם [ג](חיה) יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת (ב) שנותיו של אדם שנאמר ובשוב רשע מרשעתו [ד](חיו) יחיה אמר ר' יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם מקניט את חבירו (ג) בדברים ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו וא"ת מתפייס הימנו ספק מתפייס (ד) בדברים ספק אין מתפייס בדברים אבל הקב"ה אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים שנאמר [5]קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים שנאמר [5]ונשלמה פרים שפתינו שמא תאמר פרי חובה ת"ל [6]ארפא משובתם אוהבם נדבה תניא [ה]היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל [ו]יחיד שעשה תשובה מוחלין (ה) לכל העולם כולו שנא' ארפא משובתם אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו מהם לא נאמר אלא ממנו [ז]היכי דמי בעל תשובה אמר רב יהודה [ח]כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה (ו) וניצל הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה באותו פרק באותו מקום א"ר יהודה רב רמי כתיב [7]אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתיב [8]מכסה פשעיו לא יצליח לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טוביה אמר רב נחמן כאן בעבירות שבין אדם לחבירו [ט]כאן בעבירות שבין אדם למקום תניא ר' יוסי בר יהודה אומר אדם [י]עובר עבירה פעם ראשונה מוחלין לו שניה מוחלין לו שלישית מוחלין לו רביעית אין מוחלין לו שנאמר [9]כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו [י](ונאמר) [10]הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר מאי ואומר וכי תימא הני מילי בציבור אבל ביחיד לא ת"ש הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר [כ](מכאן ואילך אין מוחלין לו שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו) ת"ר [ל]עבירות שהתודה עליהן יוה"כ זה לא יתודה עליהן יום הכפורים אחר ואם שנה בהן צריך להתודות יוה"כ אחר ואם לא שנה בהן וחזר והתודה עליהן עליו הכתוב אומר [11]ככלב שב על [מ]קיאו כסיל שונה באולתו [נ]רבי אליעזר בן יעקב אומר [ס]כ"ש שהוא משובח שנאמר [12]כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד אלא מה אני מקיים ככלב שב על קיאו וגו' כדרב הונא דאמר רב הונא כיון [ע]שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו סלקא דעתך אלא אימא נעשית לו כהיתר [פ]וצריך לפרוט את החטא שנאמר [13]אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב דברי ר' יהודה בן בבא רבי עקיבא אומר (ז) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי [צ]אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די גרם להם שיעשו אלהי זהב שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל משה ודוד משה אמר יכתב סורחני שנאמר [14]יען לא האמנתם בי להקדישני דוד אמר [ק]אל יכתב סורחני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל דמשה ודוד למה הדבר דומה לשתי נשים שלקו בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית אמרה להן אותה שאכלה פגי שביעית בבקשה מכם הודיעו על מה היא [ר]לוקה שלא יאמרו על מה שזו לוקה זו לוקה הביאו פגי שביעית ותלו בצוארה והיו מכריזין לפניה ואומרין על עסקי שביעית היא לוקה [ש]מפרסמין את החנפין מפני חילול השם שנאמר [15]ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו תשובת המוחלטין מעכבת הפורענות ואע"פ שנחתם עליו גזר דין של פורענות שלות רשעים סופה תקלה והרשות מקברת את בעליה ערום נכנס לה וערום יצא ממנה ולואי שתהא יציאה כביאה [ת]רב כי הוה נפיק למידן דינא אמר הכי בצבו נפשיה לקטלא נפיק וצבו ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה אזיל ולואי שתהא ביאה (ח) כיציאה [ש]רבא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי

בצבו

לא תעשה שבתורה. לא יוכל בעלה הראשון וגו': **כי כשלת בעונך.** עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה: **עליהם (חיו) [הוא] יחיה.** על כל מה שעשה ואף על העבירות: **מתפיים הימנו.** מקבל הימנו פיוסים: **ונשלמה פרים שפתינו.** במקום פרים: **נדבה.** מקובלת ברצון יותר מחובה: **ארפא משובתם.** (ט) מן היחיד: **שבא דבר עבירה לידו.** (י) שנכשל בה כבר: **באותה אשה באותו מקום.** שעבר שם (כ) העבירה ואותו פרק מתוך שדומה מכל וכל לזמן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית ואותו מקום ואותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר: **כסוי חטאה.** שלא נתגלה עונו: **כחטא מפורסם.** טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו: **כחטא שאינו מפורסם.** לא יגלה חטאו וכבוד השם הוא שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא: **עבירות שבין אדם לחבירו.** יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו: **וחטאתי נגדי תמיד.** איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד: **וצריך לפרט את החטא.** כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי: **כדר' ינאי.** לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם משל (ק) לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו ומשקהו ותולה לו כיס של דינרין בצוארו והושיבו בפתח זונות מה יעשה שלא יחטא: **הכי גרס בספרי משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי.** בכל מקום שנכתב מיתתו שם נכתב סרחונו. אלמא ניחא למכתביה זמנין טובא: **לשתי נשים.** שלוקות: **אחת קלקלה.** זנתה והתרו בה למלקות כך דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים (ר) (משה) מת במדבר על שמעו נא המורים אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם: **פגי שביעית.** תאנים שלא בישלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה) לאכלה ולא להפסד: **מפרסמין את החנפין.** שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חילול השם שבני אדם למידין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורענות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו: **שנאמר ובשוב צדיק מצדקו.** סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו חטא גלוי לכל שיכשל בו וידעו את מעשיו: **המוחלטין.** רשעים גמורין: **שלות רשעים סופה תקלה.** מתוך שלותם הם יושבין ומהרהרין בעבירות: **והרשות.** הרבנות: **מקברת בעליה.** שנאמר (שמות א) וימת יוסף תחילה ואח"כ כל אחיו (ש): **ולואי שתהא יציאה.** ממנה בלא חטא כביאה: **נפיק לדינא.** להיות דן דין:

בלבו

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ז מהלכות תשובה הלכה ה]:
צא ב מיי' פ"ב מהלכות תשובה הלכה א סמג לאוין טז:
צב ג מיי' שם הלכה ה:
צג ד מיי' שם פ"ג הל"ה:
צד ה מיי' פ"ב מהלכות תשובה הל' ח סמג עשין טז
ו טוש"ע או"ח סי' תרז סעיף ד:
צה ו מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ח:

◆

מוסף רש"י

נעשית לו כהיתר. דומה בעיניו כהיתר (ערכין ל:) [עי' סוטה כב.]. **אל יכתב סירחוני.** שממחוק אותה פרשה מן המקרא ויספרה הדבר לעולמים (סנהדרין קז.). **לקטלא נפיק.** ליסח עליו חטא ועל עצמו היה אומר (שם ז.). **וצבו ביתיה לית הוא עביד.** צרכי ביתו אינו עושה כאן (שם). **וריקן לביתיה אזיל.** שאינו משתכר כאן כלום (שם). **ולואי שתהא ביאה.** שאחזור לביתי, **כיציאה.** שיצאתי מביתי בלא חטא, שלא אטעה ואענש (שם).

◆

רבינו חננאל

גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה והוא המגרש אשתו ונישאת לאחר כו', ואסיקנא לא קשיא הא ביחיד הא בציבור. כי אמר אין זה הדין בציבור אלא ביחיד. גדולה תשובה שמקרבת הגאולה, ועונותיו נעשין לו כזכיות, ומארכת ימיו, שנאמר ובשוב רשע מרשעו וחיה. תניא אדם המקניט חבירו ספק מתפייס לו ספק אין מתפייס לו, אבל הקב"ה ודאי מתפייס לו אפילו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו. היכי דמי בעל תשובה, אמר רב כל שבא לידו עבירה פעם ראשונה ושנייה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה באותו מקום באותה אשה, או כיוצא בה, ובאותו הפרק. בעבירות שבין אדם לחבירו, אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. בין אדם לחבירו מכסה פשעיו לא יצלח. ויש אומרים כאן בחטא מפורסם וכאן בחטא שאינו מפורסם. תניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר עבר אדם עבירה פעם ראשונה ושנייה ושלישית, מוחלין לו אם ישוב, רביעית אין מוחלין לו, שנאמר על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, ולא תימא בציבור אלא אפילו ביחיד שנאמר הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. עבירות שבין אדם למקום אם יתודה עליהן יום הכפורים זה אינו צריך עוד להתודות עליהן, ואם חוזר ומתודה עליהן עליו הכתוב אומר כסיל שונה באולתו. ר' אליעזר אומר הרי הוא משובח שנאמר וחטאתי נגדי תמיד, אלא מהו מקיים כסיל שונה באולתו, כדרב הונא

מסורת הש"ס

א) [ילקוט ובעי' לית' שמביאה], ב) [צ"ל הוא], ג) [צ"ל הוא], ד) בעי' הכיא ולא בשם מימרא אמר מר זוטרא בר טובי' אמר רב, ה) [קדושין לט: ע"ש], ו) [צ"ל ואומר], ז) [בהרא"ש סימן י"ו ובעי' לית' לכל זה ועי' ברב אלפס דלפי' בנוסחא אחרת], ח) [תוספתא ספ"ד], ט) בקרא כלי י' ובגירס', י) בעי' רבי אלעזר בר יהודה, כ) [מ"ק ט:] סוטה כב. ערכין ל: קדושין כ. מ., ל) [תוספתא פ"ד הי"ד], מ) ברכות לב. [סנהדרין קב.], נ) ועי' סנהדרין קו.], ס) [סיפרי מכות מרדות מדרגון וכ"כ הרי"ף ס' פו וע"ש], ע) [תוספתא פ"ד הי"ב], פ) סנהדרין ז:, צ) [הך דרבא ליתא בסנהדרין וכן בעי' הכא ליתא], ק) [כל זה ליתא בברכות לב.], ר) [צ"ל ומשה], ש) [סוטה יג:].

◆

גליון הש"ס

גמ' יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם. הרמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין ח"ה פ"ד כתב פירוש חלקם בכרים הללה לבית ערבים זו לזה הוא הנמחל בזכותו עכ"ל:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ר יוחנן כו' נ"ב ס"א ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי א"ר יוחנן הכי והא אמר ר' יוחנן גדולה תשובה וכו' אלי נאם ה' לא קשיא הא ביחיד הא בצבור א"ר יוסי הגלילי גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובא לציון וגו' מאי טעמא ובא לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות אמר ריש לקיש כו': (ב) שם גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם: (ג) שם מקניט את חבירו ספק מתפייס כו' כצ"ל ותיבת בדברים נמחק: (ד) שם ואת"ל מתפייס הימנו ספק מתפייס ממנו בדברים וכו' אבל מדת הקב"ה אינו כן אדם עובר כו': (ה) שם יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו: (ו) שם פעם ראשונה ושניה ופירש הימנה מחוי רב יהודה באותה אשה ובאותו פרק ובאותו מקום כצ"ל: (ז) שם ר"ע אומר אין צריך שנאמר אשרי נשוי פשע: (ח) שם ולואי שתהא ביאה כיציאה וכי הוה חזי אמבוהא אבתריה אמר כו' כצ"ל ותיבות רבא כי הוה נפיק כו' עד ולואי שתהא ביאה כיציאה נמחק: (ט) רש"י ד"ה ארפא משובתם של רבים לפי ששב אפי' מן היחיד: (י) ד"ה שבא וכו' לידו אותה העבירה שנכשל בה כבר: (כ) ד"ה באותה אשה כו' שעבר שם כבר העבירה ובאותו פרק שמתוך וכו' שנכשל בה כבר כו':

דאמר כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו ונעשית לו כהיתר. וצריך לפרוט את החטא שנאמר ויעשו להם אלהי זהב. ר' עקיבא אומר אין צריך שנאמר כסוי חטאה, אלא מה אני מקיים ויעשו להם אלהי זהב כו'. שני פרנסים טובים עמדו להם לישראל, משה אמר יכתב סירחוני שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני ואם אין מחני נא מספרך וגו'. ודוד אמר אל יכתב סירחוני שנאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה משל לשתי נשים שקלקלו כו'. מפרסמין את החנפים מפני חלול השם שנאמר ובשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו, כדי לפרסמו. תשובת המוחלטין מעכבת [הפורענות] אפילו לאחר שנחתם גזר דין. שלות רשעים סופה תקלה. והרשות מקברת בעליה, ערום נכנס לה וערום יוצא ממנה. ולואי שתהא יציאה מן העולם כביאה לעולם בלא עון. רב כד הוה נפיק לדינא אמר הכי ברעות נפשי לקטלא אזיל וצבו ביתי (לינא) [לית הוא] עביד וריקן לביתי עייל ולואי שתהא ביאה בבית כיציאה מבית בלא עון.

תוס' ישנים

וצריך לפרט את החטא. ועל כך תיקנו בתפלות של יום הכפורים על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון: תשובת רשעים מוחלטין מעכבת. אף אחר שנחתם גזר דין מיהו מ"מ סופו לבא לידי תקלה שאין גזר דין של יחיד נקרע כדאמרינן בראש השנה (דף יח.) אי נמי ר' יצחק היא דאמר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין: